

„összetört égbolt-törmeléken”

Wiktor Woroszylski: *Magyarországi napló*, 1956.
Fordította Kerényi Grácia és D. Molnár István.
Századvég Kiadó – 1956-os Intézet, Budapest, 1994.

Barát írta ezt a naplót, értő, odafigyelő jóbarát. Soha nem láttam Wiktor Woroszylski arcát – bár talán láttam, hiszen arrafelé kószált 1956. október 30-a és november 11-e között, Budapesten, amerre magam is próbáltam tájékozódni a helyzet felől –, mégis látni vélem, amint a homlokát ráncolja, töpreng, a szó-törmelék alól megkísérli kihámozni a lényegét, miközben talpa alatt szétlőtt házak törmeléke csikorog, ablaküveg-zúzalék, ezer szilánkra szakadt gerendák, a szélben zizegve szétfutó papírhalmok, s mindezek alján az összetört égbolt: a remény.

Ahogy *mi* annak idején a lengyelek felé fordítottuk figyelmünket – hiszen még az október 23-i tüntetés is a *mellettk* való szolidaritási tüntetésként indult, azért vonultak az egyetemisták a Bem-szobor elé, azért skandalizáltak a menetben, hogy „Lengyelország utat mutat – kövessük a lengyel utat!” –, ugyanúgy *ők* is lélegzetüket visszafojtva figyelték, mi történik Pesten. Az akkor huszonkilenc éves költő (akkor Magyarországon írt egyetlen verséből kölcsönöztem e recenzió címét) laptudósítóként jött hazánkba, s lényegre törő, mégis lírai naplót írt arról a tíz napról, amely *a mi időszámításunkhoz képest* kissé odébb csúszott, hiszen – tudósítók sorsa... – nem lehetett itt mindjárt a kezdeteknél, ellenben átélhette velünk együtt a forradalom eltiprásának első hetét.

Nem volt hát itt az első napokban (mit, napokban? Napon! Mit, napon? Órákban!), amikor még az eget ostromolta a remény, hogy a rendíthetetleneket meg lehet rendíteni pusztán a szavak erejével, az összetartás látványával, és a süket fülekbe lehet kiáltani az igazságot. Nem, Wiktor Woroszylski akkor érkezett, amikor az ég már acélszürke volt fölöttünk, Budapest arca elkomorult, lőporfüstös lett, s a város terein temettek. De átadom neki a szót:

„...Golyók lyuggatta sarokház, az útburkolatból kitépott kockakő, üvegtörmelék borította járda. Felfigyelünk az üveg nélküli kirkatokra: zavartalan rendben állanak ott a cipők, játékok, borosüvegek. Sehol nem nyúl értük mohó kéz... De elérkezünk a Magyar–Szovjet Baráti Társaság könyvesboltjához. Szétlőtték és tankokkal eltaposták ezt a barátságot. A feldúlt helyiség előtt hosszú, lapos könyvmáglya parázslík. A hamuban kormos papírrongy világít. Megismerem jellegzetes betűiről: »Tartós békéért, népi demokráciáért«... Igyekszünk kihámozni az utcán sűrűn felragasztott, számtalan röplap és felhívás tartalmát. Egy piszkosan sokszorosított kiáltványban Mindszenty neve ismétlődik: kiszabadításáról szól, ami egyébként állítólag meg is történt...”

És így tovább. Kitűnő pillanatkép, élő, pulzáló leírása az akkori utcaképeknek, s izgatott keresése a népakarat megnyilatkozásainak. Rokon érzésekkel olvastam éles szemmel megfigyelt jellemzéseit a forradalmi napok némelyik szereplőjéről, például Dudás Józsefről, erről az ellentmondásos figuráról, kit egy sajtótájékoztatóján az általa elfoglalt Szabad Nép-székházban magam is láthat-

tam, s Woroszylski is leírja, hogy „*valóságos udvartartással körülvéve lép be a szobába: kíséretében van egy fiatal nő is, aki áhítattal jegyzi a vezér minden szavát*”. (Amikor én láttam, egy másik, és már nem egészen fiatal nő, állítólag a felesége, kekszet dugdosott a vezér szájába minden szó után; hogy így táplálta-e, mint féltő anyamadár a fiókáját, vagy csak megjátszották-e, hogy táplálékot magához venni sincs ideje a vezérnek – már akkor sem tudtam eldönteni.) Rövidítésekkel ennyi Woroszylski jellemzése róla:

„Meggérjük Dudást, határozza meg annak a mozgalomnak a jellegét, amelyet képvisel. Azonnal, hosszabb gondolkodás nélkül négy jelzőt bökk ki: nemzeti, forradalmi, demokratikus, szocialista. (...) Nyilatkozata annyira általánosságokban mozog, hogy tisztelettel adózunk politikai ügyességének. (...) A beszélgetés folyamán egyre határozottabban érezhető, hogy Dudás Józsefet – programjától függetlenül – rendkívüli személyes ambíciók is fűtik. Ezek a beszélgetés vége felé teljes nagyságukban előtűnnek. (...) »Mindezeknek a problémáknak a megoldása érdekében tegnap kapcsolatot tettem Moszkvával, és közös lépéseket javasoltam a helyzet rendezésére« (– nyilatkozta Dudás... Woroszylski kommentárja.) Nem tudom, hogy az, amit most hallunk, közönséges blöff-e, vagy van valamilyen reális alapja?”

Hiteles gyorsfényképet készített Lukács Györgyről is, abban a pillanatban, amikor a Magyar Dolgozók Pártja kapálózva, haláltusáját víva épp alámerült a történelmi hullámverésben, és a marxista esztétikának talán legtehetségesebb, pártjából nyilvánvalóan ezért sokszor kiátkozott, sokszor visszafogadott tudósa azt panaszkolta a lengyel tudósítónak, hogy „*a jelen pillanatban, amikor a mai nap folyamán megszületett az összes többi párt* (október 31-én vagyunk. – E. M.), *a kommunisták megint késnek, legalább huszonnégy órát*”.

Losonczy Gézára is ráismerhet, aki ismerhette, könynyed charme-jára, amint a Parlament előtt tébláboló, magyarul beszélni nem tudó, jobb híján a franciával próbálkozó lengyeleknek, mint egykori francia ösztöndíjas, franciául odaszól és minden formáság mellőzésével beviszi őket az Országházba. Most jön az ottani helyzetkép:

„...válni lehet a füstöt. Itt és a két szomszédos szobában dolgoznak a kormány tagjai, s velük együtt néhány író és újságíró. Emberek jönnek be folyton: katonák anélkül, hogy vigyázzállásba merevednének, munkások, füzetlapra írt követelésekkel, borotvátlan diákok. Senki sem keres rajtuk belépési engedélyt, senki nem mondja: »mindjárt bejelentem«, mindenki egyenesen ahhoz fordul, akivel beszélni akar. A küldöttségek áramlása egy pillanatra sem szünetel...”

Látó és láttató írás. Csak épp olyanokat nem látott a vendég, akik ne tiltakoztak volna a feltételezés ellen, a rágalom ellen, hogy ők fasiszták. Az utóbbi évek szájhősei akkoriban még...

Ember Mária